

دروود بر خوانندگان فصلنامه نقد کتاب ادبیات و هنر که در این سال‌های طولانی مخاطبان این نشریه بودند و امیدوارم در دوره جدید نیز همراه ما باشند. فصلنامه نقد کتاب راه درازی را پیموده است تا به شکلی که امروز ملاحظه می‌کنید، منتشر شود. نخستین شماره این مجله آبان ۱۳۷۶ با عنوان کتاب ماه ادبیات به سردبیری علی اصغر محمدخانی و مدیرمسئولی احمد مسجدجامعی منتشر شد. هدف این نشریه اطلاع‌رسانی در زمینه انتشار و معرفی کتاب بود. هدفی که بعدها به سبب رویکرد منتقدانه سردبیر و مدیر مسئول آن به یکی از نشریات حوزه نقد ادبیات و فلسفه تبدیل، و آغازگر دوره‌ای طلایی در انتشار نشریات ادبی در ایران شد. این مجله تا شماره نهم با عنوان کتاب ماه ادبیات منتشر می‌شد، اما از شماره دهم عنوان مجله به کتاب ماه ادبیات و فلسفه تغییر کرد و کم‌کم به یکی از مهم‌ترین پایگاه‌های مطالعات نقد ادبی و فلسفی تبدیل شد. نشریه مخاطبان خود را یافت و بهترین مقالات ادبی و فلسفی روز در این نشریه منتشر شد. دوستدارانش که بیشتر دانشجویان بودند مجله را کتاب ماه می‌نامیدند و در انتظار انتشارش بودند. امروز دوستان بسیاری، از جمله خود من، تمام شماره‌های آن را در بایگانی خود دارند. انتشار مجله تا شماره ۹۸ به سردبیری علی اصغر محمدخانی ادامه داشت و پس از آن شماره‌های ۹۸ تا ۱۱۴ با سردبیری امین صدیقی منتشر شد. از شماره ۱۱۵ در مجله و انتشار آن تغییرات اساسی صورت گرفت، از جمله تغییر سردبیر و خط‌مشی انتشار. اردیبهشت ۱۳۸۶ مجله کتاب ماه ادبیات و فلسفه جانب فلسفی خود را فرو گذاشت و با عنوان کتاب ماه ادبیات با سردبیری دکتر احمد خاتمی انتشار آن از سر گرفته شد. از آبان ۱۳۹۰ سردبیری نشریه را دکتر منوچهر اکبری به عهده گرفتند. این مجله نیز تا خرداد ۱۳۹۳ با عنوان کتاب ماه ادبیات منتشر شد، که شماره ۲۰۰ شماره آخر آن بود.

از بهار ۱۳۹۴ ماهنامه کتاب ماه ادبیات به سردبیری دکتر مصطفی موسوی به فصلنامه تغییر یافت و دوازده شماره با عنوان فصلنامه نقد کتاب ادبیات منتشر شد. انتشار مجله در قالب جدید و به صورت فصلنامه فرصت بهتری را برای انتخاب مقالات برتر و درج آنها فراهم آورد. از موجبات این تغییر و سیاست‌گذاری‌های خانه

کتاب که بگذریم، به نظر می‌رسد که شماره‌های اخیر توانست مخاطبان خود را بیابد و جای خود را در میان اهالی ادب باز کند.

ضمن سپاسگزاری از تمامی سردبیران پیشین و قدردانی از تلاش آن‌ها برای تداوم بخشیدن به جریان نقد کتاب در ایران و همچنین مسئولان خانه کتاب که به هر حال موجبات روشنایی این چراغ را فراهم آورده‌اند، امیدوارم دوره جدید که در زمان اضطرار و برهه‌ای دشوار فرصت نشر یافته است؛ بتواند همچون دوره‌های پیشین موفق عمل کند. اگر بنا بر این شده است که این نشریه زین پس با عنوان فصلنامه نقد کتاب/ادبیات و هنر منتشر شود و در نتیجه صفحات کمتری به هر یک از این عرصه‌ها اختصاص یابد، امیدوارم به جای آن بتوانیم با بالابردن سطح کیفی مقالات جای خالی صفحات نانوخته را جبران کنیم. با روش تلفیقی که به دلایل گوناگون، خانه کتاب برای دسته‌بندی مجلات پیش گرفت این نشریه با فصلنامه نقد کتاب هنر ادغام شد و تصمیم بر آن شد که از این پس فصلنامه حاضر مقالات دو حوزه هنری و ادبی را در خود بگنجاند. البته بدیهی است که به سبب محدود بودن صفحات، ممکن است کاستی‌هایی در هر دو حوزه پیش آید، اما با توجه به اینکه ادبیات خود هنر کلامی است، کنار هم قرار گرفتن این دو دسته مقالات شاید هم برای خوانندگان ادبیات و هم هنر دلپذیر باشد. وجوه مشترکی همچون فلسفه هنر و ادبیات، مکتب‌های هنری و ادبی و همچنین مطالعات تطبیقی ادبیات و هنر بی‌شک می‌تواند موجب مسیره‌های تازه پژوهشی و مطالعاتی شود. به‌روری این نشریه زین پس با عنوان فصلنامه نقد کتاب/ادبیات و هنر منتشر خواهد شد. هدف این نشریه انتشار مقالاتی در حوزه نقد کتاب‌های پژوهشی و درسی دانشگاهی است تا با توجه به نگاه و نگرش منتقدان بر این کتاب‌ها، برترین آثار منتشرشده معرفی و ارزش‌های آنها آشکار شود و از طرف دیگر نویسندگان آثار تألیفی و پژوهشی برای انتشار آثار خود تلاش بیشتری کنند. کاستی‌های رایج کتاب‌های تألیفی و تصنیفی معمولاً معلول عواملی چون شتاب در انتشار، آشنا نبودن با موازین پژوهش و روش تحقیق و البته در برخی موارد عدم تسلط نویسنده بر موضوع مورد بحث کتاب است. این کاستی‌ها به صورت‌های گوناگون از انتخاب عنوان کتاب تا نوشتن مقدمه و پیشینه و انتخاب منابع اصلی، ساختار اثر، شیوه ارجاع‌دهی و استفاده از منابع، فراهم آوردن فهرست‌ها و نمایه‌های مناسب برای کتاب خود را نشان خواهد داد.

هدف اصلی ما این است که این نشریه بتواند پایگاهی برای نشر مقالات انتقادی درباره مهم‌ترین کتاب‌های منتشرشده دو سال اخیر در حوزه ادبیات و هنر در ایران و جهان باشد. البته گاه اگر نقدهایی بر کتاب‌های مهمی که در سالیان گذشته انتشار یافته، نوشته شود، کتاب‌هایی که ضرورت بررسی آن احساس می‌شود، آن نقدها نیز به میان دیگر مقالات راه خواهند یافت.

در اینجا لازم می‌دانم تصریح کنم که هر مقاله‌ای که در نقد نوشته می‌شود باید دارای ویژگی‌هایی باشد که دقایق آن ویژگی‌ها در مقاله‌ای که ترجمه‌اش در این شماره نخست آمده، ذکر شده است. این مقاله به قلم رابرت بلکی، استاد دانشگاه کالیفرنیا، با عنوان «چگونه مقاله‌ای در نقد و بررسی کتاب بنویسیم؟» از مهم‌ترین مقالاتی بوده که در سالیان اخیر در این باب مورد ارجاع قرار گرفته است. هر چند این مقاله خطاب به دانشجویانی است که می‌خواهند برای بار نخست مقاله نقد کتاب بنویسند، اما حاوی مطالبی است که یادآوری آن بی‌فایده نیست.

فصلنامه نقد کتاب

ادبیات و هنر

سال اول، شماره ۱
بهار و تابستان ۱۳۹۷

مقاله نقد کتاب باید شامل گزارشی از محتویات کتاب و خلاصه‌ای از آن به همراه ارزیابی منتقد باشد. ارزیابی منتقد هم باید شامل مطالبی از این دست باشد: معرفی نظریه نویسنده در کتاب و بیان آن با زبان منتقد، بیان نظر کلی منتقد درباره کتاب و دلایل او برای این نظر، بحث درباره مستندسازی نظریه نویسنده و کامیابی یا ناکامی او در نتیجه‌گیری از شواهد و مستندات، و نشان دادن بحث‌های اساسی کتاب و دادن پیشنهادهایی برای حذف بخش‌هایی که احیاناً اضافی‌اند یا از قوام کافی برخوردار نیستند و با بدنه کتاب همخوانی ندارند. همچنین نویسنده نقد باید از نوشتن عبارتهایی چون من فکر می‌کنم، یا گمان می‌کنم و امثال آن بپرهیزد. هر اظهار نظر منتقد می‌باید مدلل و متکی بر مثال‌ها و شواهد باشد. مطالعه این مقاله، بی‌تردید برای نویسندگان این نشریه مفید خواهد بود.

علاوه بر مطالب مذکور که به‌طور کلی شیوه‌نامه نگارش مقاله نقد است، باید تصریح کنم که یکی از نکات مهم در نگارش نقد بر کتاب‌های پژوهشی، بحث درباره جایگاه آن کتاب در میان دیگر آثار از این دست است. به همین دلیل نویسنده نقد باید تسلط کافی بر حوزه مطالعاتی داشته باشد و کتاب‌شناسی موضوع را بداند. همچنین در مورد آثار ترجمه‌شده گاهی ضرورت توجه به متن اصلی وجود دارد که منتقدان باید به این امر هم توجه داشته باشند. برای مثال معادل‌گذاری‌های مناسب در کتاب از مهم‌ترین ویژگی‌های یک اثر خوب است که هنگام نقد کتاب باید به آن اشاره شود.

مقالات این شماره از مجله را می‌توانیم به دو گروه مقالات نقد کتاب‌های پژوهشی حوزه ادبیات و مقالات پژوهشی حوزه هنر تقسیم کنیم. بخشی را به معرفی کتاب‌هایی اختصاص داده‌ایم که حاوی آخرین دستاوردهای پژوهشی هر یک از این دو حوزه باشد. نقد تصحیح متن و نقد رمان را هم در دسته‌هایی با همین عنوان جای داده‌ایم.

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های نویسنده و منتقد مجرب آشنایی با کتاب‌شناسی حوزه مورد مطالعه و پژوهش است. متأسفانه در سال‌های اخیر به سبب ناآشنایی نویسندگان با مبانی تحقیق این کاستی در بیشتر مقالات و کتاب‌های تألیفی به چشم می‌خورد. نقد درخور آثار پیشین راه را برای نگارش آثار بعدی فراهم می‌آورد.

به همین سبب تلاش می‌کنیم در هر شماره بخشی را به کتاب‌شناسی برخی موضوعات اختصاص دهیم و در صفحاتی اندک به صورت فشرده به مناسبت درج مقاله یا نقد کتابی در یکی از موضوعات هنری یا ادبی، کتاب‌شناسی آن را حداقل در حوزه منابع فارسی ارائه دهیم. در این شماره به سبب درج مطالب نشست ادبی درباره کتاب پژوهشی/انتقادی بر مکتب‌های ادبی، کتاب‌شناسی فشرده‌ای از جنبش‌های ادبی جهان ارائه خواهد شد.

در برخی شماره‌های پیشین این نشریه مقالاتی تحت عنوان نقد نقد چاپ شده بود. در این نشریه هم ما از این دست مقالات استقبال می‌کنیم و امیدواریم فرصت پاسخگویی به منتقدان برای نویسندگان آثار باقی بماند. اما در همین جا یادآوری می‌کنم که این فرصت فقط یکبار برای نویسنده نقد و یکبار برای نویسنده کتاب فراهم می‌شود و از ادامه گفتگو در قالب مقالاتی با عنوان نقد نقد نقد... معذوریم. در صورتی که ضرورت ادامه این‌گونه مباحثات احساس شود می‌توانیم با پیشنهاد یکی از طرفین بحث، با برگزاری نشست‌هایی با حضور نویسنده و منتقد فرصت گفتگو را فراهم آوریم.

طبیعتاً در مجلاتی از این نوع که هدفش نقد و بررسی کتاب‌های پژوهشی و منتقدانه است، جایی برای نقد داستان و شعر باقی نمی‌ماند. باین حال تلاش می‌کنیم در هر شماره یکی دو مقاله از این دست را هم در میان نقد آثار دیگر جای دهیم تا مجله/ادبیات و هنر خالی از نقد هنر و ادبیات نماند.

همکاران من در شورای علمی همکاری فراوانی در انتشار این شماره داشتند و انتخاب مقالات ادبی نتیجه مشورت با استادان بزرگوار دکتر علیرضا انوشیروانی، دکتر قدرت‌الله طاهری، دکتر عیسی امن‌خانی و دکتر بهروز ایمانی بوده است. همکاران عزیز گروه هنر دکتر اسماعیل بنی‌اردلان، دکتر محمد خزایی، دکتر مهرداد پورعلم و دکتر محمدرضا مریدی نیز در انتشار این شماره همراه من بوده‌اند و مقالات حوزه هنر به تأیید این بزرگواران رسیده است. سرکار خانم الهه رجبی فر معاون نشریه نیز نقش بسزایی در شکل‌گیری آن داشتند که همین‌جا سپاسگزاری خود را از این بزرگواران اعلام می‌کنم و امیدوارم شماره‌های آتی با یاری دوستان و استقبال مخاطبان، پر بارتر و ارزشمندتر شود.

مریم حسینی

سردبیر

فصلنامه نقد کتاب

ادبیات و هنر

سال اول، شماره ۲۰۱
بهار و تابستان ۱۳۹۷

